

col·laboració

Capitulacions de les fleques 1635

Ramon Guillemat Matas

El present article descriu el contingut del document catalogat amb la referència arxivística 374/3 a l'Arxiu Municipal Alcover (AMA) i de data 22 de febrer de 1635. Aquest document és una còpia feta de l'original pel notari apostòlic i reial Narcís Gimbernat (natural de Figueres) i conté les capitulacions dels flequers de la vila. Les capitulacions són un pacte entre les parts que regeix llur relació econòmica; en aquest cas concret, entre el consell de la vila d'Alcover i els flequers d'aquesta. També, pel seu contingut podem deduir que la seva finalitat era vetllar per la qualitat del pa. A més, l'estudi del document ens permetrà d'una banda conèixer les característiques més importants d'aquest aliment bàsic i, de l'altra, podríem reproduir un pa molt similar al que formava part de la dieta dels alcoverencs uns cinc-cents anys endarrere.

La importància del pa i el blat

A falta d'altres elements que no arribarien fins al segle XVIII, com per exemple la patata, cal destacar la importància del pa en aquella època. Aquest constituïa l'element insubstituïble de la dieta dels humans i això suposava una estreta relació entre les possibilitats de vida i les fluctuacions de les

collites. També, Pere Gil i Estalella (Reus 1551-Barcelona 1622), clergue, teòleg, geògraf i historiador considerava el pa «el principal aliment del home»² i es referia a «l'abundància de pa, vi i oli»³ com a factors que determinaven les possibilitats de vida del Principat. Pel que fa a les fluctuacions, el Pare Gil ja va establir l'eventualitat sobre el rendiment «a Cathaluña quan la añada es ruina y tristó nos cull suficient per a ella... Quan la añada es mediana, Cathaluña te suficient per a si. Quan es bona y acertada te Cathaluña per a si y per proveir altres Provincies».⁴ Però cal considerar que les enormes dificultats del transport impedièren freqüentment compensar les deficiències de cereals d'unes comarques amb els excedents de les altres, principalment si les deficients eren les interiors allunyades de les vies marítimes, aquestes restaven desprotegides i sota els seus propis recursos.⁵ Alcover no en va ser una excepció, també va patir l'escassetat de blat, i per exemple: el 1588 el consell va manar comprar 100 quarteres de blat; al març de 1631 compren 250 quarteres a Miquel Montargull de Tarragona, senyor de Botarell, al preu de 4 sous —80 lliures— (el preu límit legal estava establert en 35 sous), a més "...de part de Montargull tenen aquí una carta la qual se digui al consell y es del temor fegent que dir que lo blat que ha venut a la vila no vol que vaja per venut..."⁶ Escassetat, especulació i operacions fraudulentes també succeïen a altres parts del país, una setmana després Reus va comprar-ne 1.000 quarteres al preu de 50 sous al mateix Montargull.

Transcripció del document (elaboració pròpia)

Assó es transumpto bé fehelment en la vila de Alcover Camp y Archebisbat de Tarragona extret y fet de unas Capitulacions fetes y ordenades per los senyors

¹ NADAL, Jordi; GIRALT Emili. *Immigració i redreç demogràfic a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Vic, la ed. Eumo, 2000, p. 67.

² NADAL, Jordi; GIRALT Emili. *Immigració i redreç demogràfic a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Vic, la ed. Eumo, 2000, p. 68. IGLESIES, Josep. «Pere Gil, SI (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya. Quaderns de Geografia [Barcelona] I (1949), p. 236.

³ Ibidem.

⁴ IGLESIES, Josep. «Pere Gil, SI (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya. Quaderns de Geografia [Barcelona] I (1949), p. 237.

⁵ NADAL, Jordi; GIRALT Emili. *Immigració i redreç demogràfic a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Vic, la ed. Eumo, 2000, p. 68.

⁶ Arxiu Municipal Alcover [AMA], Actes del Consell, 1631, sessió p. I.

jurats y proms elegits per lo consell de la vila de Alcover. Trobades archivades y recosides entre altres ab hun armari gran en lo arxiu de la casa del Consell de la vila de Alcover la que al tenen y poseheixen en la plaça Comuna de la vila de Alcover. Trobades per lo honorable Joan Guell scriva del dit consell al nog devall serit dexades no viciadas ni cancellades ni en part sospuosa no tenint totalment algun vrii ni suspitio y les dites capitulacions son com te segueixen. Capitulacions del les Fleques.

Primerament los flaquers se obliguen a pastar pa per comte de la vila y donar provisió de pa tant als forasters com los naturals y habitants de la present vila de Alcover tot lo temps que a la vila serà ben vist durador y no més.

També, que han de pastar par ab lo escandall de cent quaranta lliures⁷ de pa per cada quartera⁸ de blat al preu corrible lo qual los serà donat per los senyors mostasaphs⁹. Lo qual pa ha de ser ben cuit, asaonat,¹⁰ tret be lo segon¹¹

⁷ La lliura catalana equivalia a 400 grams i es dividia en 12 unces. Vint-i-sis lliures catalanes eren una arrova. La terça era de la mateixa mida que la lliura però només es feia servir per a pesar carn. ALCOVER, Antoni Maria; DE BORJA MOLL, Francesc. Diccionari català-castellà-balear [en línia]. <http://dcbv.iecat.net/> [Consulta: 15 febrer 2014].

⁸ Una quartera és una mesura antiga, de diferent capacitat segons què s'havia de mesurar i també segons el territori on s'aplicava. Per això el mostassaf de les batllies catalanes disposava d'estrils per a la quartera estàndard del seu territori. S'han conservat mesures d'aquesta mena a Falset, la Seu d'Urgell i Montblanc, per exemple, entre altres llocs. La quartera de gra solia oscil·lar a l'entorn dels 70 litres; la d'olives, al voltant dels 80; la de sembradura equivalia a l'espai que es podria sembrar amb una quartera de blat. Una sisena part de la quartera era, sobretot a la zona pirinenca i especialment a Andorra, un sesteró. ALCOVER, Antoni Maria; DE BORJA MOLL, Francesc. Diccionari català-castellà-balear [en línia]. <http://dcbv.iecat.net/> [Consulta: 15 febrer 2014].

⁹ El mostassaf, o mostassà (en aragonès: *almotacén*), era un magistrat dels estats de la Corona d'Aragó que tenia potestat en qüestions tècniques. S'encarregava de vetllar per la correcta qualitat, mesura i preu dels productes al mercat (inflació). També, per l'aplicació de les normatives vigents en la disciplina que es tractava, especialment la urbanística. També s'encarregava de supervisar la policia urbana, en aquell moment neteja de la ciutat (policia prové de polit). Era un ofici que per llei era incompatible amb els oficis d'administrador, escrivà de guardes, racional, clavari i pare d'òrfens. Era elegit anualment entre els prohoms dignes de tenir càrrecs públics, i cobrava una mensualitat per la seva feina. Va ser suprimit el 1715, en el Decret de Nova Planta, tot i que força universitats (els actuals municipis) d'arreu de la Corona d'Aragó en van continuar nomenant bastants anys encara, sobretot per la seva utilitat pública. ALCOVER, Antoni Maria; DE BORJA MOLL, Francesc. Diccionari català-castellà-balear [en línia]. <http://dcbv.iecat.net/> [Consulta: 15 febrer 2014].

¹⁰ Madur, arribat a la plenitud. Pastat i cuit suficientment. Pa conegut actualment en castellà com a *sobao*, des de l'antiguitat es feia en petits obradors i s'amassava amb les mans, d'ací el nom d'assaonat. La quantitat d'aigua es redueix al 50%, el pa normal porta un 57% d'aigua, això fa que tingui una crosta i molla més dures i compactes que altres varietats. És un aliment especialment energètic per l'alt contingut en hidrats de carboni. ALCOVER, Antoni Maria; DE BORJA MOLL, Francesc. Diccionari català-castellà-balear [en línia]. <http://dcbv.iecat.net/> [Consulta: 15 febrer 2014].

¹¹ Segó (i dial. segon). Conjunt de pells del blat moltes, que se separa de la farina i es dona com a aliment a porcs, gallines i altres animals. ALCOVER, Antoni Maria; DE BORJA MOLL, Francesc. Diccionari català-castellà-balear [en línia]. <http://dcbv.iecat.net/> [Consulta: 15 febrer 2014].

y trit¹² de la farina al us antich de sta vila de Alcover ya coneguda dels vuit proms nomenats per lo honrat consell Especial y general. Y han de donar lo just, ab las matexes penes que an acostumat executar los mostasaphs. Y per los traballs de pastar no poder aver més que lo segon¹³ i los trits¹⁴ los restarà sens imposició alguna en lo pa, per ser així anat al encant públic y ser lo dit modo de pastar y dar provisió de pa lo mes còmode que sia trobat.

També, per quant los flequers anant comprant lo Blat per los mercats lo fesen molt encarir y sempre estaven demanant los fos disminuït lo pes del pa i achiquida la Pedra. Cosa perniciosa y mala per al bé comú. Per to, no poden moldre ni pastar sinó lo blat que per lo comprador de la vila los serà donat, ni altra farina, ni pugan mesclar ninguna altra manera de blat ni mastall¹⁵ ni altres grans. Perde Deu lliures per cada vegada que lo contrari serà fet la hun terç al senyor Balla, l'atra al acusador i l'altra a la bossa comuna de la vila mentre inremisiblement executat.

També, quant que quant fos que la experiència ensenya y fos menester fer alguna o algunes ordinacions en benefici del be comú y millorament de les fleques no sie en dasis dels pastadors i degsien estar a les sobre dites y demes faran los señors jurats y los vuit proms elegits per lo consell especial y general. També se obliguen los señors jurats en donarlos o ofer los donar lo blat lo que arriba lo per de la quartera a cent quaranta lliures per dit escandall aconeguda de los señors jurats y vuit proms sobre dits.

També, que los flequers tinguen obligació cada setmana de donar lo lleal compte y raho y pagar al clavari que la vila vull te per anant ardena integrament tot lo valor del blat que per los senors jurats o son comprador los serà donat sens endarrarirse de una semmana per la altra.

També que han de donar bones fermansespera a tenyr y complir les coses contingudes en les presents capitulacions y tinguen obligar-se junts i per separat a mi de bon notari.

Signum meum Narcissy Gimbernart anuntibus Apostolica et Regia. Notari públic de la vila d'Alcover Camp i Diòcesis de Tarragona poseidor d'un exemplar a la

¹² Trit. Triturat, reduït a trossos petitíssims, gairebé a pols. ALCOVER, Antoni Maria; DE BORJA MOLL, Francesc. Diccionari català –castellà –balear [en línia]. <http://dcvb.iecat.net/> [Consulta: 15 febrer 2014].

¹³ Trit. En aquest cas cal interpretar-ho com a farina grossa. ALCOVER, Antoni Maria; DE BORJA MOLL, Francesc. Diccionari català –castellà –balear [en línia]. <http://dcvb.iecat.net/> [Consulta: 15 febrer 2014].

¹⁴ Sinònim de blat de moro, dacsa, panís, blat de les índies o moresc. També, mescla de lilegums. ALCOVER, Antoni Maria; DE BORJA MOLL, Francesc. Diccionari català –castellà –balear [en línia]. <http://dcvb.iecat.net/> [Consulta: 15 febrer 2014].

¹⁵ Cosa que es dona o ofereix com a garantia. Mot caigut en desús en la llengua quotidiana, es manté en romanços i cançons populars, i en l'expressió fer fermança, prestar garantia. ALCOVER, Antoni Maria; DE BORJA MOLL, Francesc. Diccionari català –castellà –balear [en línia]. <http://dcvb.iecat.net/> [Consulta: 15 febrer 2014].

meva mà copia del original, més han pogut comprobar, autoritzar i testificar dalt tancat i signat pels Jurats a sollicitud i part magnífics senyors de la vila d'Alcover: Joan Massó, Gabriel Montreal i Francico Agràs a 22 de febrer 1635 i convalidat amb la marca del segell de la Universitat d'Alcover

Les capitulacions fixen les obligacions d'ambdues parts i vetllen per la qualitat del pa. Aclareix, al capítol primer, per qui havien de pastar pa. Al capítol segon: l'escandall, el preu, les característiques, la prohibició de fer mescles de blat amb altres llegums —mestall—, el pes, el fet que els flequers s'han de quedar amb el segó i la farina grossa (els trits) "sens imposició alguna", i les sancions per l'incompliment. Al capítol tercer, la procedència del blat i la impossibilitat d'utilitzar una pedra més petita per a la mòlta de blat. Al capítol quart indica que els jurats també havien de complir l'escandall de la quartera de blat. Al cinquè capítol detalla la manera com els flequers havien de pagar el blat. Al darrer, que havien d'aportar garanties, encara que no especifica quines. I finalment, les signatures.